

08.11.2010
LAPS/323/2010**Oikeusministeriölle**

ASIA Lapsiasiavaltuutetun lausunto äänioikeusikärajatyöryhmän raportista "Nuorten ääni - aikuisten uurna?". Oikeusministeriön julkaisuja 49/2010

VIITE OM 1/51/2010

ASIAN TAUSTAA

Äänioikeusikärajatyöryhmän alentamisen edellytyksiä kunnallisvaaleissa arvioineen työryhmän raportissa ei esitetä kannanottoja äänioikeusikärajan laskemisen puolesta tai sitä vastaan, vaan esitetään asiaan vaikuttavia näkökohtia. Työryhmä korostaa kuitenkin, että äänestämistä tulee tukea erilaisin toimenpitein, jos ikärajaa lasketaan. Arvioinnin lähtökohtana on ollut, että ikärajaa laskettaisiin 16 ikävuoteen. Työryhmä pitää äänioikeusikärajan alentamisen toteuttamisessa vaihtoehtoisina malleina ikärajan alentamista pysyvästi tai väliaikaisesti kunnallisissa vaaleissa koko maassa.

LAUSUNTO*Nuorten osallisuuden edistäminen*

Työryhmän raportissa on tehty kattava selvitys äänioikeusikärajan alentamista puoltavista ja sitä vastaan puhuvista seikoista. Lisäksi on tarkasteltu asiaan liittyviä tutkimuksia ja kansainvälistä käytäntöä. Näkökulma on kuitenkin enemmän ratkaisun vaikutuksissa äänestysaktiivisuuteen kuin nuorten osallistumismahdollisuuksien lisäämisessä. Tässä lausunnossa lapsiasiavaltuutettu tarkastelee äänioikeusikärajan alentamista 16 vuoteen lapsen oikeuksien näkökulmasta.

YK:n lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 12 artiklan mukaan lapsella on oikeus vapaasti ilmaista mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa. Lapsen mielipide on otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti.

Lisäksi YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti 12 (2009) linjaa lapsen oikeutta esittää näkemyksiään sekä omassa asiassaan että yleisesti lapsia koskevissa asioissa. Kumpikaan ei lausu erikseen äänioikeudesta. Yleiskommentti kuitenkin lähtee siitä periaatteesta, että yleissopimus antaa lapselle oikeuden ilmaista mielipiteensä myös lapsia ja nuoria ryhmänä yleisesti koskevista asioista ja suunnitelmista eikä pelkästään yksittäistä lasta yksilönä koskevista päätöksistä.

Yleissopimuksen 3 artiklan mukaan lapsen etu on asetettava etusijalle mm. niissä lainsäädäntöelinten toimissa, jotka koskevat lapsia. Edellä mainittu yleiskommentti nro 12 korostaa, että lapsen edun selvittämiseksi päätöksentekijän on tarpeen aina ottaa selvää alaikäisen tai alaikäisten omasta mielipiteestä.

Lapsiasiavaltuutetun yhtenä tehtävänä on edistää lasten ja nuorten oikeutta osallistua, vaikuttaa ja tulla kuulluksi. Käsitteenä osallisuus yhteiskunnassa ja kansalaisena on huomattavasti laajempi kuin osallistuminen poliittiseen toimintaan äänestysaktiivisuuden muodossa. YK-sopimuksen mukaista lapsen oikeutta osallistua voidaan jäsentää esimerkiksi kolmen erilaisen näkökulman kautta. Nämä ovat 1) lapsi yksilönä ja asiakkaana (lapsen osallistuminen häntä koskevan asian käsittelyyn ja vuorovaikutus palvelutilanteessa) 2) lapsi asiantuntijana (lasten kokemuksen kerääminen ja hyödyntäminen palveluiden kehittämisessä) 3) lapsi kansalaisena (koulun oppilaskunta, lasten parlamentti ja nuorisovaltuusto, joissa edustetaan lapsia ryhmänä ja joiden valinnassa käytetään usein äänestämistä).

Työryhmän muistiossakin on tuotu esille äänestämisen lisäksi muita tärkeitä lasten ja nuorten osallistumista edistäviä muotoja. Näitä ovat esimerkiksi erilaiset sähköiset kuulemismenetelmät, kunnalliset nuorisovaltuustot ja -foorumit sekä lasten ja nuorten parlamentit. Myös koulujen oppilaskunnat on tuotu esille lasten ja nuorten osallisuutta edistävinä keinoina. Muistio ei kuitenkaan kattavasti käsittele YK-sopimuksen 12 artiklan mukaista koko osallistumisen kokonaisuutta vaan keskittyy edellä mainitusta jäsenyyksestä kohtaan ”3) lapsi kansalaisena”.

Lasten ja nuorten osallistumisen kannalta on tärkeää, että he itse kokevat tulleet kuulluiksi. Tämä edellyttää toimivaa vuorovaikutusta aikuisen ja lapsen välillä sekä palautteen antamista lapsille. Kasvattaminen yhteisön jäseneksi ja kansalaiseksi alkaa toki jo lapsen kaikkein varhaisimmista vuorovaikutuksen kokemuksista aikuisten kanssa.

Lapsiasiavaltuutettu onkin työryhmän kanssa samaa mieltä siitä, että pelkkä lain muuttaminen siten, että myös 16–17 -vuotiailla on oikeus äänestää kunnallisissa vaaleissa ei riitä, vaan tarvitaan tukitoimia. Kansalais- ja demokratiakasvatuksen tulee alkaa jo varhaiskasvatuksen piirissä ja jatkua perusopetuksessa. Siihen liittyy opetuksen sisältöjen ohella olennaisesti myös lasten ja nuorten

mahdollisuus vaikuttaa koulun arjen ratkaisuihin ja heidän mielipiteidensä selvittäminen. Tämä edellyttää tehokkaita lapsen ikätasolle soveltuvan tiedottamisen keinoja ja kanavia sekä kansalaiskasvatuksen sekä lasten ja nuorten osallistumisen omaksumista luontaiseksi osaksi koulujen ja oppilaitosten opetussuunnitelmia.

Äänestysikärajan alentaminen kunnallisissa vaaleissa kokeiluna

Työryhmä esittää yhtenä vaihtoehtona, että äänioikeusikärajan alentaminen 16 vuoteen kuntavaaleissa toteutettaisiin kokeiluna. Työryhmän raportista käy ilmi, että osa kuulluista asiantuntijoista pitää kokeilua epätarkoituksenmukaisena, koska osallisuutta edistävien toimien vaikutukset tulevat esille vasta viiveellä ja kokeilu olisi vääjäämättä määräaikainen.

Lapsiasiavaltuutettu katsoo samoin, että äänioikeusikärajan alentamisen kokeilu on ongelmallinen, koska pelkkä äänestysaktiivisuuden mittaaminen määräajan kuluessa ei kerro sitä, miten kokeilu on todellisuudessa vaikuttanut nuorten osallistumiseen ja vaikuttamismahdollisuuksia lisäävästi.

Lasten ja nuorten omat näkemykset äänestysikärajan alentamisesta kunnallisissa vaaleissa

Lapsiasiavaltuutetun yhtenä tehtävänä on selvittää lasten ja nuorten näkemyksiä heidän oikeuksiensa toteutumisesta ja hyvinvointinsa tilasta sekä välittää niitä aikuisille, erityisesti lainsäätäjälle ja muille päättäjille. Tätä tarkoitusta varten lapsiasiavaltuutetun toimiston yhteydessä toimii 12–18-vuotiaista lapsista ja nuorista koostuva neuvonantajaryhmä. Ryhmän jäsenten kanssa on käyty syksyn mittaan keskustelua äänestysikärajan alentamisesta kuntavaaleissa.

Ryhmän jäsenillä oli erilaisia näkemyksiä äänestysikärajan alentamisesta kunnallisissa vaaleissa mutta pääosin siihen suhtauduttiin myönteisesti. Useimmat kannattivat kokeilua, jonka perusteella asiasta voitaisiin päättää pysyvästi.

Neuvonantajaryhmän jäsenet itse ovat yhteiskunnallisesti aktiivisia ja kokevat, että 16-vuotiailla nuorilla on nykyisin riittävästi yhteiskunnallista tietämystä äänestämisen tueksi. Osa jäsenistä oli kuitenkin sitä mieltä, että on myös paljon 16-vuotiaita nuoria, jotka eivät ole riittävän kypsiä äänestämään.

Neuvonantajaryhmässä tuotiin esille, että nuorilla voi olla parempikin yhteiskunnallisten asioiden tietämys kuin osalla aikuisista, koska nuorilla koulussa opitut asiat ovat vielä tuoreessa muistissa. Äänestysikärajan laskemista kunnallisissa vaaleissa puollettiin sillä, että nuoret pääsisivät vaikuttamaan juuri sellaisiin asioihin, jotka ovat heille tärkeitä ja joista heillä on kokemusta, esim. opetus- ja kulttuuriasiat, nuoriso- ja liikuntatoimi sekä

liikenneasiat. Nuoret kokivat erittäin epäoikeudenmukaisena sen, että työssäkäyvät nuoret (15–17-vuotiaat) ovat verovelvollisia, mutta eivät voi kunnassa päättää verovarojen käytöstä.

- *9. luokalla on ollut yhteiskuntaoppia, missä kaikista tällaisistä asioista on puhuttu ja silloin olisi hyvä aika saada nuoria innostumaan kunnallisista asioista. - - - Jos nuoret saataisiin jo 16 vuotiaina äänestämään, niin varmasti löytyisi uusia nuoria, joita kiinnostaisi sitten myöhemmin myös asettua ehdolle.*
- *Itse voisin ilman muuta äänestää! Moni muukin nuori olisi siihen varmasti valmis ja innokas.*
- *olisi todella hienoa, että 16-vuotiaat pääsisivät jo äänestämään*
- - -

Äänestysikärajan alentamista vastustavien perustelut liittyivät siihen, että pelättiin passiivisuuden 16-vuotiaana johtavan passiivisuuteen myös myöhemmissä vaaleissa. Tuotiin esille myös riski, että äänestysikärajan alentamisen jälkeen kuntien panostus muihin nuorten osallisuuden ja vaikuttamisen keinoihin vähenee.

- *Löytyy myös ns. väärällä tavalla innokkaita, jotka eivät mieti valintaansa loppuun saakka ja äänestävät leikillensä.*
- *- - - valitettavaa on että 16-vuotiaissa läheskään kaikki eivät ymmärrä poliittista järjestelmää, eivätkä esimerkiksi puoluejakaumaa*
- *Tuoko tämä taas aikuisten maailmaa nuorille liian aikaisin?*
- - joka meinaa tosissaan ja ajatuksella äänestää seuraisi ehdokkaita lehdistä ja muusta mediasta, olisi osallisena asiassa, joka on joskus ollut jopa 25-vuotiailta kielletty, 16 vuotiaana.

Johtopäätökset

Lapsiasiavaltuutettu katsoo kokonaisuus huomioon ottaen, että lapsen oikeuksien ja nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien lisäämisen kannalta olisi aiheellista alentaa äänioikeusikärajaa 16 vuoteen kunnallisissa vaaleissa pysyvästi.

Työryhmän raportissa esille tuomat seikat alentamista vastaan (mahdolliset puutteet 16–17 -vuotiaiden yhteiskunnallisessa tietämyksessä ja kypsytydessä) eivät ole riittäviä huomioiden, että kotikunnassa kyse on lasten ja nuorten lähiympäristöön liittyvistä asioista. Pääsääntöisesti 16 vuotta täyttäneillä on jo kokemusta ja

näkemystä kotikuntansa palveluiden käyttämisestä ja niiden toimivuudesta. Nuorten äänioikeus myös lisäisi päättäjien kiinnostusta nuorille tärkeisiin palveluihin ja heidän näkökulmiinsa.

Äänestysiän alentamista kuntavaaleissa puoltavat myös nuorten elämän siirtymiin liittyvät seikat. Perusopetuksesta toiselle asteelle ja jatkossa korkeakouluasteelle siirryttäessä moni nuori muuttaa toiseen kuntaan opiskelemaan. Nykyisin ensimmäinen äänestyskerta ajoittuu nuorilla käytännössä ikäkauteen 18 - 21 vuotta, jolloin ollaan usein uudessa kunnassa, jossa niin ehdokkaiden kuin palveluidenkin tuntemus on heikompaa kuin alkuperäisessä kotikunnassa. Lapsiasiavaltuutettu arvioi, että äänestämismahdollisuus 16 - 19-vuotiaana lisäisi nuorten osallistumista ja myönteisiä äänestyskokemuksia.

On kuitenkin huolehdittava siitä, että kunnissa kuullaan kaikenikäisten lasten ja nuorten mielipiteitä ja kehitetään siihen liittyviä käytäntöjä. Äänestysikärajan lasku ei saa johtaa siihen, että muita keinoja ja foorumeita lasten ja nuorten osallistumisen edistämiseksi vähennetään.

Jyväskylässä 8.11.2010

Maria Kaisa Aula
Lapsiasiavaltuutettu

Jaana Tervo
Lakimies